

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора педагогічних наук, професора, професора
кафедри психології та педагогіки Хмельницького національного університету
Гомонюк Олени Михайлівни про дисертацію Ян Мен'ї
**«Формування комунікативної культури студентів
у соціокультурному середовищі закладу вищої освіти»**,
подану на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 011 «Освітні, педагогічні науки»

1. Актуальність теми виконаної роботи та зв'язок із відповідними планами галузей науки.

Соціально-економічні зміни в державі потребують переосмислення підходів до професійної підготовки фахівців, що повинні відповідати сучасним вимогам. Це включає вміння ефективно взаємодіяти в полікультурному середовищі, працювати в міжнародних професійних спільнотах та коректно презентувати результати своєї діяльності в різних комунікаційних контекстах.

Актуальність дослідження Ян Мен'ї зумовлена необхідністю удосконалення освітнього процесу в закладах вищої освіти для створення сприятливого соціокультурного середовища, що сприятиме розвитку комунікативної культури студентів. В умовах глобалізації, цифровізації освіти, зростання міжкультурних контактів та актуальних воєнних викликів, що посилили важливість толерантного діалогу, соціального порозуміння і взаємоповаги, особливої уваги заслуговує формування здатності майбутніх фахівців ефективно комунікувати в різних соціокультурних контекстах. Особливо важливу роль комунікативна культура набуває у підготовці фахівців професій системи «людина – людина», тобто соціономічних професій, адже професійна сфера цих майбутніх фахівців є найбільш продуктивною для розвитку міжкультурної комунікації, діалогу та взаєморозуміння в умовах світових інтеграційних процесів. Зазначені аспекти дозволили сформулювати проблему дослідження та визначити педагогічні умови, що сприятимуть ефективному розвитку комунікативної культури студентів у соціокультурному середовищі закладу вищої освіти.

2. Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційне дослідження виконано згідно з планом наукової роботи кафедри соціальної освіти та соціальної роботи Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Тему дисертації затверджено Вченою радою Українського державного університету імені Михайла Драгоманова (протокол №5 від 28 листопада 2024 р.).

3. Найбільш суттєві наукові результати, що містяться в дисертації.

Комплексний аналіз наукових досліджень вітчизняних і зарубіжних учених, присвячених проблемі формування комунікативної культури студентів, а також сучасні педагогічні підходи дозволили авторці ґрунтовно висвітлити теоретичні засади та сформулювати вихідні положення щодо ефективного

формування комунікативної культури студентів у соціокультурному середовищі закладу вищої освіти.

Позитивної оцінки заслуговує обґрунтування дисертанткою педагогічних умов формування комунікативної культури студентів у соціокультурному середовищі закладу вищої освіти: організація міжособистісної та міжкультурної взаємодії у творчій та комунікативній діяльності в соціокультурному середовищі закладу вищої освіти; впровадження технологій інтерактивного навчання та активних методів комунікативної взаємодії в освітній процес закладу вищої освіти; актуалізація соціокультурного середовища закладу вищої освіти як культурно-дозвілєвого простору для комунікації студентів. Важливим аспектом є вдосконалення діагностичного інструментарію, що передбачає використання критеріально-оцінювального підходу до визначення рівня сформованості комунікативної культури студентів.

Запропоновані в дослідженні критерії (мотиваційно-ціннісний, діяльнісно-когнітивний, культурно-особистісний) та відповідні рівні (оптимальний, достатній, недостатній) дають змогу детально проаналізувати стан сформованості комунікативної культури студентів в соціокультурному середовищі закладу вищої освіти.

Дисертантка творчо і нестандартно уточнила сутність понять «комунікативна культура студента» як комплексної характеристики особистості майбутнього фахівця, що охоплює сукупність знань, норм, цінностей і моделей поведінки, та відображає здатність ефективно, етично та доцільно здійснювати міжособистісну взаємодію в різних сферах життя; «формування комунікативної культури студентів» як педагогічно керованого процесу засвоєння знань, умінь та навичок міжособистісного спілкування, цінностей, моральних й етичних норм, які проявляються в ставленні до людей, в умінні контролювати свою мовленнєву поведінку, компетентно аргументувати свою позицію, продуктивно співпрацювати з іншими за допомогою вербальних і невербальних засобів спілкування і досягати конкурентного спілкування; «соціокультурне середовище закладу вищої освіти» як системи спільної життєдіяльності студентів, викладачів, співробітників, структура якої обумовлена особливостями закладу освіти в забезпеченні вибору цінностей, освоєнні культури, життєвих смислів, способів культурної самореалізації та формування комунікативної культури.

Без сумніву позитивним є практичне значення одержаних результатів дослідження, зокрема, розроблено та впроваджено методичний супровід педагогічних умов формування комунікативної культури студентів, визначено діагностичний інструментарій для моніторингу рівня сформованості комунікативної культури студентів, розроблено та упроваджено практикум «Простір формування комунікативної культури студента», дискусійний клуб «Діалог поколінь: формуючи комунікативну культуру через дискусію», комплекс організаційних форм роботи для формування комунікативної культури студентів у соціокультурного середовища закладу вищої освіти.

4. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертаційному дослідженні.

Наукові положення, висновки та рекомендації дисертаційного дослідження Ян Мен'ї викладено ясно та логічно; вони є добре аргументованими та змістовними.

Достовірність одержаних результатів підтверджується теоретичною обґрунтованістю основних положень дослідження, опрацюванням великої кількості джерел, застосуванням сучасних методів дослідження, апробацією та впровадженням результатів роботи в практику роботи закладів вищої освіти.

Обґрунтування теми дисертації є методологічно, теоретично та технологічно переконливим, а комплекс завдань для її вирішення сприяє розкриттю теми та досягненню мети дослідження.

Аналіз основних положень дисертації свідчить про досягнення мети та вирішення завдань дослідження.

Зміст роботи відповідає поставленій меті і завданням дослідження.

Висновки, представлені в дисертації, характеризуються повнотою і логічністю викладу, достатнім рівнем обґрунтованості та достовірності.

5. Оцінка змісту та завершеності дисертації.

Дисертаційна робота Ян Мен'ї містить два розділи, кожен з яких узгоджується із загальною метою дослідження та відображає його логічну послідовність.

У Вступі дослідження розкрито актуальність і доцільність обраної теми, визначено об'єкт, предмет, мету та завдання роботи. Окреслено методологічну базу дослідження, подано характеристику застосованих методів, визначено наукову новизну, практичне значення одержаних результатів, а також наведено інформацію щодо їх апробації та впровадження у заклади вищої освіти.

Перший розділ присвячено обґрунтуванню теоретико-методичних засад формування комунікативної культури студентів у соціокультурному середовищі закладу вищої освіти. Проаналізовано сучасні наукові підходи щодо визначення сутності комунікативної культури особистості, зокрема, розкрито відображення проблеми комунікативної культури особистості в теорії та практиці; визначено теоретичні засади формування комунікативної культури студентів, схарактеризовано сутність і можливості впливу соціокультурного середовища закладу вищої освіти на процес формування комунікативної культури студентів.

Запропоновано авторське визначення комунікативної культури. Розглянуто поняття «комунікативна культура студента» як базового компонента професійної підготовки студентів у закладі вищої освіти, оскільки воно забезпечує успішну соціальну адаптацію, формування міжособистісних зв'язків і професійну реалізацію у майбутній діяльності.

Визначено комунікативну культуру студента як комплексну характеристику особистості майбутнього фахівця, що охоплює сукупність знань, норм, цінностей і моделей поведінки, та відображає здатність ефективно, етично та доцільно здійснювати міжособистісну взаємодію в різних сферах життя. Уточнено процес формування комунікативної культури студентів

закладу вищої освіти, виявлено особливості формування комунікативної культури студентів:

Запропоновано визначення поняття «соціокультурне середовище закладу вищої освіти», обґрунтовано характеристики соціокультурного середовища закладу вищої освіти.

У другому розділі дисертації представлено результати експериментальної роботи з упровадження педагогічних умов формування комунікативної культури студентів в соціокультурному середовищі закладу вищої освіти: визначено та охарактеризовано критерії, показники та виявлено рівні сформованості комунікативної культури студентів; обґрунтовано педагогічні умови формування комунікативної культури студентів; здійснено опис механізмів упровадження педагогічних умов формування комунікативної культури студентів в соціокультурному середовищі закладу вищої освіти; здійснено аналіз та оцінку результатів експериментальної роботи з формування комунікативної культури студентів в соціокультурному середовищі закладу вищої освіти.

Здійснено характеристику й опис критеріїв формування комунікативної культури студентів і відповідних показників-індикаторів їх прояву: мотиваційно-ціннісний, діяльнісно-когнітивний, культурно-особистісний.

Оцінка сформованості визначених критеріїв та показників здійснювалася на трьох рівнях: недостатньому, достатньому та оптимальному.

Під час проведення експерименту встановлено, що студенти мають достатній рівень комунікативних навиків, а мотивація до навчання є низькою, тобто студенти навіть якщо усвідомлюють потребу в розвитку комунікативної культури, активних дій щодо цього вони робити не готові. Виявлено, що 20,5% студентів мають оптимальний рівень у КГ та 17,6% у ЕГ, 45,8% - достатній рівень у КГ та 43,7% у ЕКГ, недостатній рівень зафіксовано у 33,7% студентів КГ та 38,7% студентів ЕГ.

Особливу увагу приділено формувальному етапу експерименту, під час якого впроваджувалися педагогічні умови, спрямовані на підвищення рівня сформованості комунікативної культури студентів в соціокультурному середовищі закладу вищої освіти. Аналіз одержаних результатів показав позитивну динаміку у формуванні комунікативної культури студентів в соціокультурному середовищі закладу вищої освіти. Зокрема, статистичні дані свідчать про зростання студентів з оптимальним рівнем сформованості комунікативної культури.

Одержані результати підтвердили дієвість педагогічних умов формування комунікативної культури студентів у соціокультурному середовищі закладу вищої освіти.

Дослідження базується на ґрунтовному вивченні наукової літератури, в результаті якого проаналізовано 202 джерела. Це дало можливість Ян Мен'ї сформулювати науково обґрунтовані висновки.

6. Достовірність та аргументованість результатів.

Для перевірки результативності запропонованих педагогічних умов проведено педагогічний експеримент, що дозволяє стверджувати про

результативність педагогічних умов, спрямованих на підвищення рівня комунікативної культури студентів в соціокультурному середовищі закладу вищої освіти.

Констатувальний і формувальний етапи педагогічного експерименту чітко сплановані, вірогідність одержаних результатів доведено шляхом застосування методів математичної статистики (критерій Стюдента).

Висновки до розділів достатньо повно характеризують зміст дослідження.

Результати дослідження підтверджено в таких закладах вищої освіти України: Український державний університет імені Михайла Драгоманова (довідка про впровадження № 272/2 від 04.11.2024 р.), Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка (довідка про впровадження № 83/24 від 01.11.2024 р.), Комунальний заклад вищої освіти «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» (довідка про впровадження № 67/24 від 24.10.2024 р.), Державний університет інфраструктури та технологій (довідка про впровадження № 943 с/01-11 від 29.10.2024 р.).

7. Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації в опублікованих працях. Результати дисертаційного дослідження відображено у 22 наукових та науково-методичних працях, з яких 1 публікація в періодичному науковому виданні іншої держави; 1 публікація в закордонному виданні, проіндексованому у базі даних Scopus; 4 статті у виданнях, включених до переліку наукових видань України з присвоєнням категорії «Б», 16 публікацій, в яких додатково висвітлено наукові результати дисертації.

8. Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності. Під час роботи з дисертацією порушень академічної доброчесності не виявлено, текст роботи є оригінальним.

Аналіз публікацій дисертантки засвідчив їх відповідність вимогам до оприлюднення результатів дослідження.

9. Значення одержаних результатів для науки й практики та рекомендації щодо їх можливого використання.

Практична значущість одержаних результатів дослідження полягає у розробленні та впровадженні методичного супроводу педагогічних умов формування комунікативної культури студентів; визначенні діагностичного інструментарію для моніторингу рівня сформованості комунікативної культури студентів; розробці та упровадженні практикуму «Простір формування комунікативної культури студента», дискусійного клубу «Діалог поколінь: формуючи комунікативну культуру через дискусію», комплексу організаційних форм роботи для формування комунікативної культури студентів у соціокультурного середовища закладу вищої освіти.

Матеріали дослідження можуть бути використані у системі підготовки та підвищення та підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників, які здійснюють соціально-виховну роботу у закладах вищої освіти; у практичній роботі педагогів, кураторів (наставників) академічних груп.

10. Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації.

Віддаючи належне здобуткам дисертаційного дослідження Ян Мен'ї, вважаємо за необхідне висловити певні зауваження та проаналізувати дискусійні моменти щодо вирішення досліджуваної проблеми:

1. На наш погляд, у дисертації недостатньо акцентовано увагу на міждисциплінарному підході, оскільки проблема формування комунікативної культури студента потребує комплексного вивчення.

2. У дисертаційній роботі не достатньо обґрунтовано, чому саме ці педагогічні умови було виокремлено авторкою.

3. Дисертантці доцільно було провести аналіз і дати характеристику нормативних документів змісту освіти студентів, звернувши увагу на зміни навчальних планів та програм.

4. На нашу думку, досить цінною є представлена у дисертації низка заходів тренінгів, ділових та рольових ігор. Проте вважаємо доцільним представлення цих матеріалів у відповідних навчально-методичних матеріалах для студентів.

5. У дисертаційній роботі варто було би більше уваги приділити рефлексивним практикам, що допомагають студентам усвідомити власні установки та переконання щодо формування власної комунікативної культури, а також сприяють формуванню внутрішньої мотивації до роботи в цьому напрямі.

Проте зазначені зауваження не знижують високої теоретичної та практичної цінності проведеного наукового дослідження, яке є концептуальним, цілісним, завершеним, що робить вагомий внесок у розвиток освітніх, педагогічних наук.

11. Загальний висновок. Дисертація Ян Мен'ї «Формування комунікативної культури студентів у соціокультурному середовищі закладу вищої освіти», є самостійною та завершеною науковою роботою, виконаною особисто дисертанткою у вигляді кваліфікаційної наукової праці на правах рукопису.

Дисертація заслуговує на позитивну оцінку, відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами), «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44), а її автор, Ян Мен'ї, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії PhD з галузі знань 01 Освіта, педагогіка за спеціальністю 011 «Освітні, педагогічні науки».

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри психології та педагогіки
Хмельницького національного університету

Олена ГОМОНЮК

І.С.Мартинюк

Проректор з науково-педагогічної роботи
Хмельницького національного
університету

Віктор ЛОПАТОВСЬКИЙ